

УДК 37.034:070 (477. 87)"19"

Ваколя Зоряна, Кухта Марія

СУТЬ МОРАЛЬНОГО ІДЕАЛУ В ПЕРІОДИЦІ ЗАКАРПАТТЯ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена одному з важливих аспектів виховання – моральному ідеалу та його складовим. Розкрито загальні типові та специфічні регіональні підходи й принципи його формування в умовах освітнього середовища Закарпаття, що в досліджуваний період розвивалося в складі кількох держав. Визначено зміст релігійного компонента як основи морального ідеалу, що ґрунтується на християнських цінностях. Сформульовано висновки щодо морального ідеалу як засобу і прикінцевого результату виховання – гармонійної особистості.

Ключові слова: виховання, моральний ідеал, гармонійна особистість.

Постановка проблеми Сучасна концепція шкільного виховання має динамічний характер і постійно оновлюється відповідно до суспільних умов життя та освітнього середовища. Важливу роль у процесі її оновлення відіграє історичний досвід морального виховання учнів, відображений у регіональній періодиці Закарпаття досліджуваного періоду, в змісті якого актуалізується проблема морального ідеалу та його складові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Провідний представник регіональної педагогічної думки початку ХХ ст. А. Волошин у підручнику для семінаристів «Загальна педагогіка» наголошував, що «кожний ідеал уявляє з себе не лише одну властивість, але цілу групу їх. Коли, наприклад, говоримо про «ідеальну людину», під сим треба розуміти всі найліпші риси характеру людини» [1, с.8]. У розумінні А. Волошина процес самовдосконалення особистості інтерпретується як найоптимальніша моральна цінність, що формує морально-духовні правила життя в соціумі. Більше того, моральний ідеал змальовується не як автономний особистісний феномен, що є поза межею реальності, а як результат доступного для людини досвіду в реальних життєвих обставинах [4].

В педагогічній пресі регіону, з-поміж авторів якої переважали освітяни, моральний ідеал в основному ідентифікується з християнською мораллю та релігійністю.

Мета дослідження полягає в дослідженні морального ідеалу як одного з аспектів морального виховання учнівської молоді в регіональній періодиці Закарпаття початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що моральний ідеал (французьке – «ideal», грецьке «idea» – ідея) – це досконалий, універсальний або найкращий приклад високоморальної особистості, яка володіє всіма відомими добродіями й виступає вищою метою прагнення людини.

Наше дослідження підтверджує, що в регіональній педагогічній періодиці моральний ідеал представлений як нескінченний процес самовдосконалення особистості. В практиці шкільного виховання моральний ідеал зазвичай формується через презентацію чогось найкращого, що поєднує реальність із перспективою удосконалення морально-духовного світу особистості, тобто це поєднання в дитячій свідомості чогось уявно досконалого й витонченого, що стає напрямом власної поведінкової моделі. Саме таку мету ставили перед собою видавці періодики. Моральний ідеал ставав певним орієнтиром для буденного і реального образу людини, який дитяча свідомість сприймає відверто й правдиво.

Формування моральних цінностей у педагогічній періодиці крізь призму ідеального образу спрямовувало людську життєдіяльність у дидактичному напрямі. Такий збірний образ морального ідеалу поєднував соціальні, релігійні, господарські та інші реалії, узагальнюючи їх в цілісну систему загальнолюдських цінностей і норм, що можуть вписуватися в загальнодержавні критерії існування суспільних відносин. Прикладна основа полягала в легкості повторення дій такого ідеалу, набуття прийнятних, а не недосяжних поведінкових рис.

В регіональній періодиці особлива увага в авторських публікаціях А. Волошина як фахового теолога й педагога і поокремих учителів – постійних дописувачів – зверталася на релігійний компонент морального ідеалу. Вони переконували, що потреба релігії лежить у самій природі людини, а релігійна людина є водночас моральною людиною. Лише тоді держава може мати добрих і ревних громадян, коли виховує їх у християнському й моральному дусі. Під впливом віри в Бога формувалися найдавніші перекази, міфи, легенди, творилися народні звичаї. На християнській вірі базувалися державні й моральні закони життя.

Коли світська влада віддаляється від теологічної, змінюється й спосіб життя людства. Тоді ж змінюється й виховання. Увага до науки і навчання стає пріоритетною, виховання ніби переходить у тінь. Навіть учительство почало замислюватись над тим, щоб більше уваги приділяти моральному вихованню, базуючи його критерії на християнських ідеалах. Прибічники цього процесу ставили за приклад ідею німецького педагога і філософа Фрідріха Гербарта, який вважав головною метою розвивати моральність у людини, особливо через науку релігії. Він наголошував, що «школа повинна дати не тільки освічених, але й чесних людей» [2, с. 262].

Під чесною людиною він розумів морально стійку релігійну людину, акцентуючи на тому, що людині недостатньо освіченості – вона потребує доброго виховання, вироблення стійкого характеру й волі. Однак для істинного морального виховання необхідний певний фундамент. Виховання має сприяти не тільки розумовому розвитку, а й формуванню характеру як основного чинника морального життя. Дитину необхідно вести до моралі шляхом законів, які не можуть бути іншими, аніж закони надприродного й найбільшого законотворця – самого Бога. Саме ці закони найвідповідніші і

найкращі для виховання. Тому наголошувалося на інтеграції морального ідеалу з релігійним: «Наука релігії повинна сама своїм характером уже бути основою морального виховання...» [5, с. 45].

Основна фабула зазначеної позиції, на нашу думку, полягає в тому, що морально виховати людину без віри і релігії вважалося неможливим: «Де немає віри у всемогутність Бога, від якого все залежить, там немає моралі і моральної чесноти. Суспільство і держава розвиваються, якщо стараються про моральне виховання дітей і молоді. Релігійно-моральна людина поважає своїх батьків і не знехтує повагою закони своєї держави і церкви».

В цілому згоджуючись із позицією авторів зазначених тез, на цьому етапі дослідження вважаємо доцільним зауважити, що духовно багатою, а отже, й високо моральною може бути й не віруюча людина. Її духовність і моральність ґрунтується на наукових переконаннях.

На наш погляд, історичні традиції суспільного життя на Закарпатті дозволяли формувати специфічні підходи до морального виховання дітей і молоді. У даному випадку можемо говорити про характер сприйняття молодим поколінням ідеалів, які сформовані на основі морального досвіду регіонально-соціумного середовища. Крайова періодика була послідовною у висвітленні морально-духовної тематики на своїх шпальтах, що вказує на формування ціннісного тематичного спрямування і коригування моделей поведінки на основі прикладів моральних ідеалів.

В умовах суспільно-політичного розвитку Закарпаття в досліджуваний період проблема морального ідеалу потребувала значної уваги ще й у контексті формування громадянськості – особистісної якості людини-патріота, свідомого члена суспільства і держави. Тому підготовка молодого покоління до дорослого життя мала відбуватися в логічній послідовності. Моральний ідеал та умови його формування були цілком залежні від ставлення держави до освіти й виховання в краї, а також локально обмеженого середовища, в якому виростала дитина (сім'я, школа, сільська громада, церква). Періодика стала чи не єдиним засобом виходу на широку аудиторію з метою актуалізації морального виховання. Однією з таких проблем був пошук морального ідеалу, подання ідеального портрета представника місцевого регіонального середовища. Ми припускаємо, що одночасно з цим педагогічна періодика стала й заручником суспільно-політичних обставин.

Збірний портрет ідеальних моральних якостей, відображених у періодиці, увібрав у себе певний візуальний образ. Пізнаючи характерні ознаки морального ідеалу, діти й молодь співпереживають з ним на різних етапах шкільної соціалізації, а сприйняття ідеалу відзначається певними регіональними особливостями: виховання та навчання в родині і школі в дитячі роки; становлення самосвідомості в юнацькому віці; збагачення морально-духовних цінностей у зрілому віці.

За таким зразком вибудовувалась змістова складова педагогічної морально-виховної тематики у періодичних виданнях. В цьому зв'язку

вчитель В. Машкаринець у статті «Задача школи односно виховання» пише, що «цель виховання є образования характеру. На колько образования познане з помочію науки впливає на твореня постанов ученика, то настолько оно буває и моральным образованием...» [6, с. 5].

Передусім автори стимулювали дітей до читання «правильних книжок»: «Въ школьномъ возрасте, когда дети научатся читать, нужно имъ предоставить подходящую детячу літературу» [7, с. 118]. Завдяки ознайомленню з книжкою діти й молодь збагачували власне уявлення про гідну поведінку, достойні для наслідування вчинки, що впливає на формування свідомості і внутрішньої моральної культури.

Неодноразово в пресі наголошується на тому, що пошуку морального ідеалу та його активній пропаганді заважала буденна реальність життя на Закарпатті, зокрема нестабільність соціально-економічного й політичного життя регіону.

Наголошувалось також на тому, що істинна любов до дітей, яка неодмінно дасть позитивні результати, залежить від використання правильних методів сімейно-родинного й шкільного виховання, доброго ставлення: «Самый ценный подарок, какой мы можем дать своимъ детямъ, это – разумная родительская любовь. Этотъ даръ они будутъ носить в своемъ сердце целую жизнь, делясь съ теми, которые не знали согревающей родительской ласки» [3, с. 8]. Це підтверджує традиційний для місцевих родин образ ідеалу – образ батька, оскільки патріархальність сімейних відносин на Закарпатті була далеко не показовою.

Висновки. Моральний ідеал виховання, популяризований у педагогічній періодиці Закарпаття початку ХХ ст., відображає як загальні типові підходи і принципи морального виховання, так і регіональні специфічні. На основі здійсненого аналізу констатуємо: виходячи з того, що моральна свідомість – це сукупність моральних понять, уявлень, поглядів, ідеалів та системи моральних знань, що визначають стиль і зміст життя дитини, а отже, формують загальне розуміння щасливого життя, то обриси морального ідеалу є природною необхідністю для досягнення прикінцевої мети виховання – гармонійної особистості.

Перспективи подальших наукових розвідок щодо морального ідеалу як актуальної для сучасної концепції виховання педагогічної проблеми вбачаємо в аналізі еволюції його змісту в різні періоди становлення і розвитку української національної школи Закарпаття в умовах поліетнічності.

Список використаних джерел

1. Волошин А. Загальна педагогіка : на правах рукопису. Ужгород, 1932. 25 с.
2. Гончаренко Ю. О важности морального виховання. *Учитель*. 1932. новембер. № 9. С. 263–267.

3. Карабелешъ А. Семья и воспитание молодежи со взглядомъ на карпаторусскія обстоятельства (продолженіе). *Народная школа: журналъ учительскаго т-ва Подкарп. Руси*. 1935/36. февруар. № 6. С.5–9.

4. Кухта М.І. Виховний національний ідеал у шкільництві Закарпаття 20–30-х років ХХ ст. (на матеріалах української педагогічної преси): автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01.загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 1998. 162 с.

5. Машкаринець В. Задача школы относительно выхованя. *Учитель*. 1932, януар. Ч. 1. С. 5–6.

6. Розпоряженя и обижники школьного отдела гражданской управы Подкарпатской Руси. Розпоряжене з дня 22 октября 1923, ч. 25.846. *Урядовый вестник школьного отдела гражданской управы Подкарпатской Руси*. 1923. Рочник III. 31 декабря. № 9-10. С. 43–47.

7. Агій Франц. Національне вихованя (конець). *Учитель*. 1930. Ч. 7–10. С. 118–119.

Ваколя Зоряна, Кухта Марія

СУТЬ НРАВСТВЕННОГО ИДЕАЛА В ПЕРИОДИКЕ ЗАКАРПАТЬЯ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ ВЕКА

Статья посвящена одному из важных аспектов воспитания – нравственному идеалу и его составляющим. Раскрыты общие типовые и специфические региональные подходы и принципы его формирования в условиях образовательной среды Закарпатья, которое в исследуемый период развивалось в составе нескольких государств. Определено содержание религиозного компонента как нравственного идеала, основанного на христианских ценностях. Сформулированы выводы относительно морального идеала как средства и конечного результата воспитания – гармоничной личности.

Ключевые слова: воспитание, нравственный идеал, гармоничная личность.

Vakolia Zoriana, Kukhta Maria

THE ESSENCE OF MORAL IDEAL IN THE PERIODICALS OF TRANSCARPATHTIA IN THE FIRST PART OF THE XXth CENTURY

The article deals with one of the main aspects of upbringing – moral ideal and its constituents. Both general typical and specific regional approaches and principles of its formation in the educational environment of Transcarpathia that developed within several states in the period under study have been revealed. The essence of religious component as the foundation of moral ideal based on Christian values has been defined. The conclusions thatitis a means and final outcome of harmonious personality upbringing have been made.

Keywords: education, moral ideal, harmonious personality.